

Вікторія ЛИМАР,
*студентка факультету української
філології та журналістики,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна.
Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
української літератури
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
Литвин Лариса Миколаївна*

ХАРАКТЕРИСТИКА ХУДОЖНЬОГО ЧАСОПРОСТОРУ В ОПОВІДАННІ «ЧУМАКИ» ФЕОДОСІЯ РОГОВОГО

Актуальність теми. Творчість Феодосія Рогового розкриває сучасному читачеві перебіг подій українського сільського життя радянських часів. Вона невід’ємна частина історії української літератури. Відмовившись від певних ідеологічних нашарувань, є нагода зосередитися на художньому просторі окремого зразка малої прози письменника – оповіданні «Чумаки».

Мета – проаналізувати особливості хронотопної організації оповідання «Чумаки» Ф. Рогового задля проникнення в ідейно-художній зміст твору, зокрема його образну структуру.

Роль хронотопу в художньому творі досліджували Юрій Бондаренко, Нонна Копистянська, О. Коркішко, Наталія Мафтин, Лілія Овдійчук, Т. Пастушак, Людмила Тарнашинська, В. Усманова та ін.

Основна частина. Художній часопростір є однією з провідних категорій літературознавства, адже саме він забезпечує цілісність епічного твору, визначає способи відображення світу, формує внутрішню логіку подій та переживань персонажів. «Художній час і простір у літературному творі – це особлива модель світу, що відображає просторово-часові уявлення автора» [2, с. 296]. Автор наділяє часопростір різними характеристиками, які відображають його власний світогляд. У прозі другої половини ХХ століття цей засіб набув

особливої важливості, оскільки письменники прагнули через індивідуальний досвід героїв відтворити історичну пам'ять народу, його моральні та духовні цінності.

Оповідання Ф. Рогового «Чумаки» є прикладом художнього осмислення українського колгоспного буття. Він описує хворого колгоспника Лукаша та його конфлікт із бригадиром, який звинуватив селянина у відстороненості від життя колгоспу. Хронотоп стає головним засобом характеротворення Лукаша і способом філософського осмислення сенсу його буття у світі.

Події охоплюють широкий часопросторовий діапазон. Ф. Роговий використовує три площини життя героя: сучасність, спогади про минуле, уявлення про майбутнє. Для цього він удається до застосування зовнішнього і внутрішнього часопростору. «Зовнішній хронотоп несе в собі інформацію про місце розвитку подій та оточення героїв літературного твору. Внутрішній часопростір охоплює душевний світ персонажів, їхню свідомість, пам'ять та уяву. Завдяки зміщенню зовнішнього та внутрішнього хронотопів персонаж художнього твору може знаходитися одночасно в декількох локусах – у конкретному місці й часі фізичного перебування та в просторі своїх думок, видінь, снів тощо» [1, с. 391].

Лукашеве минуле пов'язане із парубоцьким здоров'ям: «груди колишні... Замолоду аж дзвеніли...» [3, с. 51] та із війною, що локалізована у місці форсування Дніпра. Бригадир згадує про минуле колгоспника у межах його стахановських рекордів і фотографії на дошці пошани.

Не збігається в Лукаша та бригадира уявлення про майбутнє. «Не стане мене – ні одна зірка ні впаде, ні засвітиться...» [3, с. 52], – думає селянин. У душі він філософ, бо мріє, що «десь там, далеко-далеко, на якійсь Землі живуть інші люди. І немає поміж них ні вдів, ні фальші» [3, с. 53]. Художній простір твору конкретизують і реалізують предмети, що його наповнюють. В уяві бригадира майбутнє Лукашеве наповнюється деталями – «халата випишу, нові вила-четверики, корзину з дроту плетену жом носити» [3, с. 52].

Найповніше Ф. Роговий випишує теперішній час. Він пов'язаний із місцем Лукашевого проживання і лікування, простір яких не визначений чітко. Значно

вирізнiше окресленi локацiї, серед яких вiн мiркує про своє трудове життя. Це власний город iз латкою жита, гребля, «що розполовинює село» [3, с. 53], ставок, смердючий вiд конопель.

Дорога, символ змiни часопростору, приводить Лукаша до корiвника без виразно зазначеного мiсця. Ця дорога до ферми позначена предметами, якi психологiчного забарвленi – «волохатi дерева, цементованi стовпи, мiж якими одвисли дроти, як спрацьованi жили» [3, с. 55].

Спостерiгаючи там, як волiв «тягнуть у клiтку, у план, пiд молотки на бойню...» [3, с. 55], Лукаш вiдчув спорiдненiсть зi спрацьованою парою Чумакив. Вiн мовчки страждав, мовби був на власному похоронi.

О. Коркiшко зазначає, що «автор наче “грає” iз часом (вiн може зробити його повiльним, швидким або зупинити, якщо цього вимагає творчий задум; зобразити подiї хронологiчно або непослiдовно тощо) та простором (розширити, звузити i т.д.)» [3, с. 391]. Письменник Ф. Роговий користується цим ресурсом здебiльшого для передачi мiркування героя про подiї минулого, вимiрюючи його – «мiсяць не минув пiсля Покрови» [3, с. 51], «до вiйни» [3, с. 52], «як колись» [3, с. 54], «щовесни» [3, с. 54], «позаминулий рiк» [3, с. 54].

Висновок. Шляхом поєднання рiзних часопросторових площин Ф. Роговий показав становлення характеру героя та усвiдомлення ним життєвого фiналу. Питання духовного стану героя постало на тлi вiдтворення радянського часу та українського простору.

Список використаних джерел

1. Коркiшко В. Часопростiр як формотворча категорiя художнього тексту. *Актуальнi проблеми слов'янської фiлологiї*. 2010. Вип. XXIII. Ч. 1. С. 388–395.
2. Павельєва А. К. Художнiй час та художнiй простiр у лiтературному творi. *Тези 71-ої наукової конференцiї професорiв, викладачiв, наукових працiвникiв, аспiрантiв та студентiв унiверситету, 22 квітня – 17 травня 2019 р.* Полтава, 2019. Т. 1. С. 296–297.
3. Роговий Ф. К. *Задуманi вiкна / Упор. Ю. Роговий.* Полтава : Дивосвiт, 2015. 148 с.
4. Усманова О. В. Часопросторовий континуум прози Р. Федорiва. *Вiсник Запорiзького нацiонального унiверситету*. 2013. № 1. С. 47–51.